

דברים של טעם



נקודות להתבוננות

בענין הטעם למצות כיסוי הראש



יו"ל ע"י ארגון הכתר

טל': 02-5378098 (תא קולי)

פקס: 1532-5378098

מהדורה חדשה ומתוקנת - ניסן תשע"ח

© כל הזכויות שמורות

עקב תקלות שנגרמו בעבר, אין להעתיק קטעים מחוברת זו כלשונם,
בלא לציין שנלקחו מהחוברת 'דברים של טעם' בהוצאת ארגון הכתר.

תוכן הענינים:

- פרק א' – דברי רבותינו בטעם דין כיסוי הראש.....4
- פרק ב' – מקורות נוספים לכך ששערות האשה עלולים לגרום למכשול.....6
- פרק ג' – ההרהור שבשיעור אינו בעצם גילוי אלא מחמת הנוי שהוא מוסיף לאשה ...7
- פרק ד' – הטעם דגם מי שאין שיערה נאה חייבת לכסותו.....9
- פרק ה' – הטעם דפנויה אינה חייבת לכסות ראשה.....10
- פרק ו' – טעות לומר שטעם חיוב הכיסוי הוא להיכר שהיא נשואה.....18
- פרק ז' – כיסוי שאין מתקיים בו טעם החיוב.....19
- פרק ח' – הטעם שבעבר התירו הפוסקים פאה נכרית.....22
- פרק ט' – לקט מדברי גדולי ישראל בענין פאות זמנינו.....25
- מאמר – שלא יצאו שערות....27

פרק א'

דברי רבותינו בטעם דין כיסוי הראש

ריטב"א (כתובות עב.) - "מכלל דפריעת הראש פריצות הוא לאשה".

תוס' רי"ד (שבת נז.) - "שאינן דרכה של אשה לגלות שיערה, משום פריצות".

תרומת הרשן (סי' י') - "דודאי איסור גילוי הראש דהתם איננו אלא משום פריצות דגברי..."

הלבוש (אה"ע סי' כא סי"ב) - "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק... שזה הוא פריצות לאשה".

מעלות המדות (פרק ט) - "ופרע את ראש האשה, ואמרו חז"ל מכאן לבנות ישראל שלא תצאנה בפריעת הראש, שכן שערות האשה דבר פריצות וערוה ומרגילים את האדם לידי הרהור ותאוה".

מהר"ש קלוגר (בספרו שו"ת שנות חיים סי' שטז) - "דהרי עיקר האיסור שלא תצא אשה בשיערה מכח שיבוא לידי הרהור דברים בה ולידי פריצות".

ספרי דבי רב (לבעל 'חסדי דוד' על התוספתא, פ' נשא) - "דרך בנות ישראל לכסות ראשן מפני הצניעות".

צמח צדק (שער המילואים שו"ת סי' מה) - "וצריכה להזהר ולכסות כל שיערה, שהרי זהו ערוה ותאוה ואיך תעורר תאוה לבני אדם".

שו"ת מים רבים (סי' כח) - "וטעם איסור פריעת ראש הוא משום דשיער באשה ערוה והוי פריצותא..."

החיד"א (בספרו 'כסא רחמים' על אדר"נ פ"א) - "...דמאחר דחווה גרמה שיהיה יצר הרע - צריכה להיות עטופה שלא יתגרה יצר הרע באדם הרואה אותה".

בעל **שואל ומשיב** (בספרו דברי שאול עה"ת פ' נשא) - "דבאמת השיער הוא ערוה, וכבר נזכר בשיה"ש ענין שיער בתוך שאר עניני נויי האשה... ועל כן לא הותר רק לבתולות הפנויות, אבל לאשת איש נאסר זאת למען ישמרו מתבערת היצר ולא יתגרו עליהם יצר הרע".

ישועות יעקב (אר"ח סי' עה סוף סק"ג) - "דהך דיוצאה וראשה פרוע מטעם פריצות קאתינן עלה..."

הגרי"פ פערלא (על הרס"ג, עשה צו) - "דכיון דשמעינן מקרא דדרך בנות ישראל בכך ש"מ דדבר פריצות הוא ומביא לידי גילוי עריות וא"כ ממילא יש בו איסור דאורייתא דהו"ל בכלל לאו דלפני עור".

שו"ת **שרידי אש** (החדש, ח"א סי' עח אות כא) - "כיסוי הראש של האשה הנשואה קשור בקשר בל ינותק בדרישותיה של היהדות לצניעות, פשטות, וטהרה מוסרית... ר' שמשון רפאל הירש ז"ל הזכיר את דין כיסוי הראש של האשה בספרו 'חורב' באותו פרק בו הוא דן בקדושת המחשבה".

הרמב"ם (הל' איסור'ב פרק כ"א הל' יז) **והשולחן ערוך** (אבן העזר סי' כ"א ס"ב) כתבו את הדין של חיוב כיסוי הראש לבנות ישראל - בהלכות הרחקה מן העריות.

מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הערות במסכת כתובות' דף עב) - "דכיסוי הראש של נשים הוא ענין שזה ערוה שמביא לידי הרהור".

מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל - **מרן הגר"נ קרליץ שליט"א**

(במכתבם - אייר תשנ"ו, הובא בחוברת 'דעת רבותינו') -

"הדבר ברור שמצות כיסוי הראש ניתנה לאשה הנשואה כדי להוסיף בצניעותה יותר מן הפנויה".

פרק ב'

מקורות נוספים לכך ששערות האשה עלולים לגרום למכשול

פירוש הטור הארוך עה"ת (פרשת כי תצא):
 "וגילחה את ראשה - שמא בשביל שעה חשק בה."

מהר"ש קלוגר (בספרו חכמת התורה פ' חיי שרה עה"פ יתקח הצעיף ותתכס' עמ' תקיב):
 "הנה כיסוי הצעיף הוא ניכר הצניעות, כי שער באשה ערוה וגילוי שעה גורמת
 תאוה להזכר להתאוות לה, וכיסוי הצעיף גורם מיעוט התאוות לה."

בזוהר הק' פ' נשא איתא: "דאפקת משערה דרישה לבר לאתתקנא ביה... ומה בביתא האי,
 כל שכן בשוקא", ופירש הרמ"ק על הזוה"ק:
 "ומכל שכן בשוקא דאיכא תרתי - גילוי השיער, ומחטיאה בני אדם."

ועי' בשו"ת **מהר"י הלוי** (אחיו ורבו של הט"ז) סי' ט', שדן האם ארוסה חייבת לכסות
 ראשה, וכ' בתו"ד: "אלא ע"כ שגם בתולה ארוסה אינה יוצאה בראשה פרוע לחצר
 וכ"ש למבוי כמו נשואה, דבתרווייהו איכא למיחש להרהור". [ומתבאר מדבריו,
 דזהו הטעם לחובת כיסוי הראש, וכדברי רבותינו הנ"ל בפרק א'].]

[ועי' **במגיד משנה** הל' איסו"ב פכ"א ה"א, שכתב לסייע לדעת הרמב"ם דקירבה לעריות
 אסורה מן התורה, מהא דיוצאה וראשה פרוע אסור מן התורה].

ועי' במקורות המובאים להלן פרק ג', שגם בהם מבואר כן.

תיקון השיער וההתקשטות בו יש לזה שייכות לפריצות ועבירה

בגמ' שבת לד'. "זו' מפרכסות זו את זו", ופירש"י: "את שער חברתה להיות נאה".

בזוהר הק' ריש פ' ויצא דף קמו: איתא דהפרוצה מפתה בני אדם לחטוא, וז"ל:
 "תיקונין דילה לפתאה בני נשא, שערהא מתקנין...".

אבן עזרא פ' נשא פ"ה פסוק לא:

"שטעם הסמך פרשת נזיר לפרשת סוטה... ולפי דעתי כי נסמכה בעבור נזירת האשה
 שהיא היפך המועלת... ואשה שלא תתקן שער ראשה אינה מבקשת וכו'".

בגמ' סוטה ט. אמרי' גבי סוטה "היא קלעה לו את שערה". [וכן ברש"י כתובות עב. בענין פריעת הראש לסוטה: "מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה"].

ועי' בהשגות הראב"ד הל' כלים פכ"ז הטי"ו וז"ל: "של יוצאת החוץ טהורה מכלום, והם הזו' שמראות את שערך, והנקבים גדולים מאד ואין עליהם תורת בגד, שאינה ראויה אלא לזו'". [ועי' בדברי הראב"ד בפירושו למס' עדיות פי"ג מ"ד: "והזו' מתכוונת שיהיה שערה נראה מתוך הסבכה ועושה אותה בנקבים הזכיים"].



פרק ג'

ההרהור הנגרם ע"י השיער אינו מחמת עצם גילוי

אלא מחמת הנוי שהוא מוסיף לאשה

בגמ' ברכות כד. איתא: "אמר שמואל קול באשה ערוה שנאמר כי קולך ערב ומראך נאוה, אמר רב ששת שער באשה ערוה שנאמר שערך כעדר העזים", ופירש"י: "קולך ערב - מדמשבח לה קרא בגוה ש"מ תאוה היא", ופשוט דביאור זה קאי גם על שיער, וכ"כ בנימוק"י שם וז"ל: "קול ושיער דמשתבח בהו קרא ש"מ דבר תאוה הם", וכ"כ תב"ח סי' עה סק"ב וז"ל: "דכתיב קרא כי קולך ערב ושערך כעדר העזים, דמדמשבח לה קרא בגווייהו ש"מ תאוה הוא". וכ"כ באגרות משה או"ח ח"א סי' מג וז"ל: "דשיער באשה ערוה מקרא דשיר השירים שנאמר שערך כעדר העזים וכו' מדמשבח לה קרא בגוה אלמא דיש לחוש שיבוא להרהור".

והנה האי קרא ד'שערך כעדר העזים', בשיר השירים ריש פ"ד, איירי בדברים שענינם נוי ויופי, כמפורש בלשון הפסוק "הנך יפה רעייתי הנך יפה עיניך יונים מבעד לצמתך שערך כעדר העזים", [וכן בפרק ו' פסוקים ד' ה' עיי"ש]. ועי' מש"כ החת"ס בשו"ת או"ח סי' לו וז"ל: "והנה בשיר השירים כתיב 'מבעד לצמתך שערך כעדר העזים', פי' שיבב בה קרא בשני דרכים, א' - ששערה יפה כעדר העזים, שנית - שיבחה בצניעות, שהרי אותן השערות היפות המייפות אותה אם היו מגולים מ"מ

מתכסים הם מבעד לצמתך". וע"ע בדברי היעב"ץ נזיר כח: וז"ל: "לפי שהשיער נוי הוא לאשה כדבר הכתוב". נמצא מבואר, דהתאוה וההרהור שבשיער - שמחמת כן נקרא 'ערוה' - הוא מחמת הנוי והיופי שבו, דבזה משבח לה קרא וש"מ תאוה הוא.

וכן מבואר ב**נשמת אדם** כלל ד' וז"ל: "והנה מילתא דפשיטא דשיער וקול אף דאמרינן דהוי ערוה היינו מדרבנן, שהרי לא מצינו בקרא שנקרא ערוה, אלא כיון דמצינו שהוא דבר נוי באשה כפירש"י שם, לכן אסרו חכמים... שלא יבוא להרהר".

וכן ב**דרשות ופירושי רבינו יונה** ס"פ אחרי מות, וז"ל: "ואמרו שער באשה ערוה... שנאמר וכאבשלום לא היה איש יפה ובגלחו את שער ראשו... הנה השיער והקול נאמר בהם לשון יופי". הרי שנקרא השיער ערוה מחמת היופי שבו.

ובספר הקדמון **מנחה בלולה** עה"ת (נדפס בשנת שמי"ד) פ' כי תצא כ': "שהשיער נוי והידור גדול לאשה, כמו שאמרו חז"ל שיער באשה ערוה". והיעב"ץ בעירובין ק: כ': "ומגדלת שער נמי שבח הוא שנוי הוא לה כמ"ש בברכות כד. שער באשה ערוה". ובספר **דברי שאול** לבעל הישואל ומשיבי פ' נשא [מובא לעיל פ"א] כ': "דבאמת השער הוא ערוה, וכבר נזכר בשיר השירים ענין שער בתוך שאר עניני נוי האשה". ובספר **תורה תמימה** במדבר פ"ה אות צה כ': "ומה שתפס דוקא פריעת הראש הוא משום דעיקר חינה של אשה בשערותיה וכמו דקיי"ל שער באשה ערוה". [וע"ע **ביש"ש** יבמות פרק יב סוף ס"י יז שכי': "כי השערות וקילעתה הוא נוי האשה"].

ובגמ' סוטה ז. תנן "רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שער נאה לא היה סותר", ואמרי' בגמ' ה. "למימרא דרבי יהודה חייש להרהורא... הכא טעמא מאי שמא תצא מבי"ד זכאית ויתגרו בה פרחי כהונה", ועי' ברע"ב פ"א מ"ה שביאר: "ויתגרו בה פרחי כהונה - שראו ליבה נאה ושערה נאה". הרי מבואר דנוי השיער גורם להרהור וגירוי יצה"ר. [ורבנן ג"כ מודו דאיכא הרהור אלא דטעמייהו כמבואר שם ח: משום 'ונוסרו כל הנשים עייש, וע"ע במאירי שם מה שביאר בדעת חכמים].

[ובגמ' **כתובות** עב. אמרי' "ופרע את ראש האשה ותנא דבי רבי ישמעאל אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש", ופירש"י בפ"י האי': "מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה

כנגד מדה כמו שעשתה **להתנאות על בועלה מכלל דאסור**, ובפשטות מבואר בדברי רש"י דאיסור גילוי הראש הוא מחמת ההתנאות שבוה, שהרי הלימוד הוא מזה שנענשה על כך שגילתה את ראשה כדי להתנאות על בועלה¹. וגם לפירושו השני של רש"י שם בביאור מקור האיסור, מ"מ במהות האיסור אין סיבה לומר אחרת מהמתבאר לפי הא"י.



פרק ד'

הטעם דגם מי שאין שערה נאה חייבת לכסותו

ואין להקשות דכיון דטעם חיוב הכיסוי הוא מחמת הני שבשיער א"כ מי שאין שערה נאה² לא תחויב לכסותו, דהא קיי"ל דלא דרשי טעמא דקרא לקולא³. וכע"ז כ' בשו"ת **בית יצחק או"ח** ריש סי' יד וז"ל: "ואך תדבר"י דיליף מטעמא דקרא הוא משום דדוקא **לקולא לא דרשי טעמא דקרא**, אבל להוסיף חומרא דרשי ומשום הכי מחמרינן לנשים שלא ילכו בפרוע דלחומרא דרשינן, אבל **שנקל מפאת כן לנשים שאין שערותן נאה כיון דלא שייך הטעם - אין לנו**". [ואמנם שם לא איירי בנקודה זו ממש עיי"ש, אבל הענין אחד].

ועוד י"ל, דנהי דזהו הטעם הפשוט וכמבואר בדברי רבותינו וכנ"ל, מ"מ ישנן טעמים נוספים בזה, יתכן אף לפי הנגלה, ובודאי לפי תורת הנסתה וכמבואר בזוה"ק פ' נשא, ועי' **בלבוש** אה"ע סי' כא סי"ב שכו': "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק... שזה הוא פריצות לאשה, וגם יש בזה סוד על פי הקבלה".

¹ **אמנם** עיי' משה"ק ע"ז בישועות יעקב' אה"ע כא ב, **ויש** שמחמת כן פירשו בכוונת רש"י דהאיסור נלמד מהא דפריעת הראש נחשבת עונש וניווול - כלומר גנאי - וא"כ מוכח דדרך השיעור להיות מכוסה (עיי' קוני' מבעד לצמתד' להגר"י גשטטנר זצ"ל - נדפס בסוף ספרו שו"ת ילחרות נתן ח"ה - פרק יא), **אבל** באחרונים - הפלאה כתובות שם, בית יצחק או"ח ריש סי' טז, שו"ת חסד לאברהם מהד"ת אה"ע סי' פז, הגר"י פערלא על הרס"ג עשה צו - מבואר שהבינו דברי רש"י כפשטם, דהלימוד הוא מזה שנענשה על הגילוי אלמא דהיה אסור לה לעשות כן. (וכן מפורש ברש"י מהדו"ק, הובא במהדורת עוז והדר). **וא"כ** ממש"כ רש"י יכמו שעשתה להתנאות על בועלה נראה דזו מהות האיסור. **אמנם** בדוחק י"ל דבא רק לבאר מדוע עשתה כן (וכפי שצ"ל גם לפי הימבעד לצמתד' הני"ל).

² וכאותה שאמרו נדרים סו: "שמא שערה נאה? דומה לאניצי פשתן", ופי' הרא"ש: "נפוצות וכרוכות זו בזו".

³ ולחומרא י"א דדרשי, עיי' להלן פרק ז'.

ובאמת נראה דקושיא מעיקרא ליתא, דכיון דרוב נשים שערן נאה לכן אסרה תורה בכל הנשים, וכ"כ **הבית יצחק** שם לענין דין פריעת ראש בסוטה: "והקרא אצריך פרוע משום נשים ששערן נאה, ולא חילקה התורה, דרוב נשים שערן נאה והצריכה בכל הנשים". וה"ה בנדו"ד.

והוא כמשי"כ **התוס'** ביבמות ו. וז"ל: "משום דברוב ענייני כיבוד רגילים להיות ע"י הכשר מצוה קאמר רחמנא דלא דחי בכל ענין", ועיי' **בקובץ הערות** סי' כו אות א' שכי' ע"ז: "והיינו דגם בדאורייתא שייך לא פלוג". וכ"כ **באור שמח** הלי גניבה פ"ד הי"י: "דלא פלוג רחמנא... דגדרי התורה הולכים ע"פ דרך הרוב והמצוי". **וביש"ש** ב"ק פ"א סי' מז כ': "מאחר דבעיקר גנב וגולן אית ביה טעמא, אף שלפעמים יבטל הטעם - הדין קיים... וכה"ג בכמה איסורים בתורה, אף שלפי טעם האיסור לפעמים יארע דליתא האי טעמא מ"מ האיסור קיים"⁴.



פרק ה'

הטעם דפנויה אינה חייבת לכסות ראשה

עוד יש להבין, דכיון דטעם חובת הכיסוי הוא משום צניעות, דנוי השיער גורם להרהור ותאוה ולכן עליה להסתירו מעיני זרים, אי"כ מדוע דוקא נשואה חייבת לכסות ראשה ואילו פנויה אינה חייבת בזה?

א. אמנם באמת סברא פשוטה היא דאשת איש צריכה להוסיף בצניעותה ולהרחיק יופיה מעיני זרים יותר מן הפנויה. ולא מיבעיא מפנויה טהורה דאינה ערוה כלל, אלא אף מפנויה נדה דערוה לכל היא, מ"מ אשת איש חמירא טפי לענין הרחקה מזרים, כיון שמוחדת לבעלה.

ועיי' **רמב"ן** בסה"מ ל"ח שנג שהביא את דרשת הגמ' שבת יג. "מקיש אשה נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור אף אשתו נדה הוא בבגדו והיא בבגדה אסור", וביאר הרמב"ן: "כלומר שהדבר ידוע שבאשת רעהו אסור הוא

⁴ המקורות בקטע זה נלקטו מקונטרס 'טוב טעם ודעת' בענייני 'טעמא דקרא' - פרק לח. ועיי"ש שצ"ן גם לדברי הרמב"ם במורה נבוכים ג לד', והחינוך מצוה עג, שגם בדבריהם מבואר יסוד זה.

לעשות כן, שאפילו ההסתכלות בה אסור וקולה ערוה, והכתוב מזהיר ממנה 'הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה'... **וא"כ אף נדה** והעריות של שאר אסורות לגמרי מטעם הקריבה". ומבואר בדברי הרמב"ן, דחובת ההרחקה מאשת איש פשוטה יותר מנדה ושאר עריות⁵.

ובפשטות טעם הדבר משום חומר איסור אשת איש, ולא משום דא"א במיתה ונדה בכרת⁶, אלא דאיסור אשת איש מצד עצמו ומהותו חמור טפי, ופשוט טפי לאיסור, כלשון **הרמב"ם** במורה נבוכים ח"ג פמ"ט: **"ואשת איש מבואר, א"צ לבקש לו טעם"**, **ובחינוך** מצוה לה כ"י: **"מלבד שיש בענין הניאוף עם אשת איש צד גזל שהוא דבר ברור שהשכל מרחיקו, גם כי הוא סיבה לאיבוד נפשות, כי ידוע הדבר בטבע בני איש שמקנאים על ניאוף בת זוגם עם אחרים"** [ועיי"ש עוד שהאריך בהפסדים הנולדים מאיסור זה]. וגם בני נח שלא הוזהרו על נדה, הוזהרו על אשת איש⁷, כדאי **בסנהדרין נח**. דילפי מ"**ודבק באשתו ולא באשת חבירו**"⁸. ועי' **ברש"י** עה"ת שמות כ יג: **"לא תנאף - אין ניאוף אלא באשת איש"**. [ועיי"ש בראב"ע].

ועיי"ע בגמ' **שבת סב**: דהגמ' מבארת את הפסוק יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים וכו', ופירש"י: **"ונשואות היו לפיכך מספר בגנותן"**, ומבואר דהא דהיו נשואות זוהי סיבה בפני עצמה לחובת צניעותן.

וא"כ, י"ל דמהאי טעמא נמי חייבה התורה אשת איש לכסות את ראשה, משום שעליה להוסיף בהרחקתה מאחרים וכנ"ל, ולכן עליה להצניע מעיני זרים את היופי הנוסף לה ע"י השיער.

ובסנהדרין נח: כ"י רש"י: **"שהיו רגילות אף הנכריות הנשואות שלא לצאת בראש פרוע"**. ועי' מש"כ **מ"ח ח"ח זצ"ל** בהקדמת ספרו 'גדר עולם' (בהערה שם) בענין כיסוי הראש וז"ל: **"שנשי העם אשר אנחנו יושבים בקרבו ג"כ נזהרות מזה מצד הצניעות כידוע"**. הרי מבואר דגם הנכריות הבינו דעצם היותה נשואה ומיוחדת לבעלה זוהי סיבה

⁵ ועיי"ש דלדעת רבי פדת ועולא (בשבת יג). באמת כ"ה לדינא דמן התורה אין חובת הרחקה אלא מאשת איש ולא מנדה ושאר עריות.

⁶ דהא ברמב"ן מבואר דההרחקה מא"א פשוטה מכל העריות, גם מאותן שבסקילה ושריפה החמורים מחנק.

⁷ וגם בזמנינו הוא דבר פשוט ומקובל בכל העולם ובכל אומה ולשון, דאשת איש היא מיוחדת לבעלה ואסורה לאחרים.

⁸ וגם ישראל הבא על א"א עובר גם בעשה זה, כמבואר בתוס' קידושין יג: ד"ה לכוי"ע ובראשונים שם.

להצריכה תוספת צניעות והרחקה יתירה מעיני זרים, ומחמת כן עליה לכסות את ראשה כאשר היא יוצאת לרשות הרבים.

ב. ובקידושין פא: אי: "רב אחא בר אבא איקלע לבי רב חסדא חתניה, שקליה לבת ברתיה אותבוה בכנפיה, אמר ליה לא סבר לה מר דמקדשא", ופירשי: "לא סבר לה מר דמקדשא - אין אדוני יודע שהיא מקודשת ויש לו להתרחק מאשת איש?!", והנה שם בלא"ה היתה ערוה עליו, דבת בתו היתה, ומ"מ היה מותר לו הקירוב משום דנכדתו היא, ואעפ"כ כיון דנתקדשה אסור, וא"כ לכאוי מבואר בזה כהנ"ל, דמאשת איש יש חובת הרחקה טפי משאר עריות.

אמנם עיי"ש במאירי שביאר בזה"ל: "אם נתקדשה אסור, שכבר נתלבשה מן היצר מצד מה שהרגישה בקידושיה", ומבואר דלא פ"י הטעם משום חומרא דאיסור אשת איש כהנ"ל⁹, אלא מחמת המציאות דכשנתקדשה כבר נתלבש בה יצה"ר, דכבר יש לה שייכות לענין האישות, ועל כן בעיא הרחקה טפי. [הן מצידה - דכיון דנתלבש בה יצה"ר היא יותר עלולה לחטוא, והן מצד האישה - דכיון דכבר יש בה יצה"ר יותר יש לחוש שיהרהר בה האישה].

ולפ"ז יש לנו טעם נוסף להא דדוקא נשואה חייבת לכסות ראשה להצניע נוי השיער מעיני זרים [משום דגורם הרהור ותאוה וכנ"ל], ולא בתולה, וכ"כ בשו"ת מים רבים (נדפס בשנת תצ"ז) ח"ג אה"ע סי' כ"ח וז"ל: "דשאני בתולה שעדיין לא טעמה טעם חטא, ואן ועמל אין בקרבה". וכן ביאר בשו"ת משנת יוסף להגר"י ליברמן שליט"א, ח"ד או"ח סי' ב', וז"ל:

⁹ **ועיי"ש** בתוס' רי"ד שכו': "מה שפירש המורה ויש להתרחק מאשת איש אינו נראה לי, דמאי אולמיה דאיסור א"א מאיסור בת בתו, והנכון בעיני דכיון שהיא מקודשת כגדולה דמיא כבר, ואסור לנהוג בה מעשה קטנה להושיבה בחיקי". **ואפשר** דכוונתו כדברי המאירי, דהא בגמ' שם מבואר דבגדולה אסור משום דיצר אלבשה, וא"כ היינו דקאמר דכיון שהיא מקודשת כגדולה דמיא דיצר אלבשה. **ובאמת** נראה די"ל דגם כוונת רש"י כהמאירי, ומשי"כ ויש לו להתרחק מאשת איש אין הכוונה משום חומרא דאיסור אשת איש, אלא דיש להתרחק מא"א משום דיצרא אלבשה.

והנה מקושיית התוס' רי"ד נראה דלא ס"ל כהנ"ל דיש להחמיר בהרחקה מאשת איש משום דאיסורה חמיר טפי, **אמנם** נראה די"ל דלעולם מודה די"ל דאיסור א"א חמיר טפי ולכן בעיא הרחקה טפי, וכגון דלכן חייבת לכסות ראשה יותר מפנויה נדה וכנ"ל, אלא דמ"מ הק' דהא לענין קירוב בשר למעשה גם בתו היא איסור ערוה שמצד חומרתו מחייב הרחקה זו, אלא דמ"מ הותר לו הקירוב משום דהיא כבתו קטנה דא"ז קירוב המביא לגילוי ערוה כלל, וא"כ מה בכך שהיא גם אשת איש הלא ס"ס מצד המציאות אין כאן כלל קירוב המביא לג"ע, וזהו שתי' דכיון דנתקדשה כגדולה דמיא, דהיינו שבאמת יש כאן שינוי במציאות, דכיון דנתקדשה יצר אלבשה וכהמאירי וכנ"ל, וממילא הוי קירוב המביא לג"ע. **ולפ"ז** גם בד' המאירי י"ל כן, דלעולם מודה לכל משנ"ת לעיל דא"א בעיא הרחקה טפי משום חומרת איסורה, ומ"מ כאן הוצרך לסברא אחרת וכמשנ"ת.

"דזו שבאה לידי אישות שייך בה הרהור וחייבת להצטנע ולכסות הכל חוץ מפניה וידיה... משא"כ בתולה כיון שאינה חייבת ובסתמא אין בה ענייני הרהור ואישות, לא נאסר ולא נהגו בכיסוי שיער כלל". והביא ראייה מדברי המאירי הנ"ל.¹⁰

ג. איתא **בגמ' ע"ז כ.** "שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה, באשת איש ואפי' **מכוערת**", וביאר בזה בעל **בני יששכר** בספרו **אגוד דלה עה"ת פ' לך לך עה"פ** כי אשה יפת מראה את' וז"ל: "**וביותר תתגדל החן בהיותה אשת איש מהיותה פנויה**, להיות אריא דרביע עליה איסור אשת איש, וכמו שמצינו לרז"ל שאמרו בזה"ל לא יסתכל אדם בפנויה יפה ובאשת איש אפילו מכוערת, כי היצר מייפה אצלו **האיסור החמור**". וכ"כ בס' **מחזה עינים** (להמגיד מברסק) מחזה ב' הע' א וז"ל: "ולמה באשת איש אפילו מכוערת, ונראה כי איסור אשת איש מייפה אותה, ככתוב מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם"¹¹. וכ"כ בשו"ת **דברי יואל** או"ח סי' י' אות יא וז"ל: "וצ"ל דכיון שהאיסור חמור יותר מתגבר יותר היצה"ר, וכמ"ש הראשונים

¹⁰ ואף דבגמ' שם מבואר דגם בפנויה אם היא גדולה יצרא אלבשה ואסורה בקירוב בשר, וי"ל דדוקא לענין קירוב בשר דחמיר טפי החמירו גם ביצרא אלבשה של גדולה פנויה, משא"כ חיוב כיסוי ראש הוא רק ביצרא אלבשה של אשת איש.

והנה לפי טעם זה, יובן מש"כ הפוסקים דגם פנויה שנבעלה צריכה לכסות ראשה, [ב"ח אה"ע סי' כא, וח"מ שם סק"ב, שב"י ח"א סי' קג, וכ"פ המ"ב סי' עה סק"א, (אמנם יש חולקים)], דאי משום חומרא דאיסור א"א וכנ"ל אות א' לכאוי אין לזה מובן. ומאידך גם יובן טפי לפ"ז דעת הפוסקים הסוברים דארוסה אינה חייבת בכיסוי ראש, [כ"כ מדברי השטמ"ק בשם הגאונים ריש פ"ב דכתובות, וכ"פ השב"י שם, וכן בשו"ת מים רבים שם (והיא תשובת זקינו של המחבר עיי"ש) וא"ש לשיטתו (אמנם נכדו המחבר חלק עליו שם בס"ל עיי"ש), ועוד], די"ל דדוקא נשואה דקרובה יותר לענין האישות אית בה יצר טפי. [ובפרט מה שצידד בישועות יעקב אה"ע סי' כא בתשובת נכדו דגם נשואה אינה חייבת אלא אחר שנבעלה, א"ש לפ"ז. אמנם ב'מים רבים' שם כ' דמשנכנסה לחופה חייבת]. ואף דבמאירי מבואר דגם בנתקדשה אמרי' דכבר נתלבשה מן היצר, מ"מ פשיטא דבנישאת הוא יותר, וי"ל דחיוב כיסוי הראש הוא רק בדרגה החמורה של יצרא אלבשה, ולא כקירוב בשר דאסור גם ביצרא אלבשה של קידושין. [וכנ"ל לענין פנויה גדולה].

אמנם לפ"ז פשוט דאין מוכרח כל דלטעם זה ארוסות מותרות, דהא במאירי מבואר דגם בנתקדשה אמרי' יצרא אלבשה וכנ"ל, וא"כ גם להאוסרים בארוסה [מהר"י הלוי סי' ט', וכ"פ המ"ב סי' עה סק"א] י"ל כטעם זה. **ואדרבה**, יותר נראה כן בלשון מהר"י הלוי, דביאר הטעם דגם ארוסה חייבת משום "דבתרווייהו איכא למיחש להרהור" כנ"ל פ"ב], ומשמע דאין הטעם משום חומר איסור א"א כנ"ל אות א', אלא דהחילוק הוא במציאות דבארוסה ונשואה איכא למיחש להרהור טפי מפנויה, וא"ש ע"פ המאירי. [אמנם י"ל גם כהטעם דלהלן אות ג']. וכן להיפך י"ל דגם לטעם הנ"ל אות א' י"ל דארוסות מותרות, דחובת ההרחקה המיוחדת באשת איש היא משום דמיוחדת לבעלה, וי"ל דהוא דוקא בנשואה שכבר נכנסה לגמרי לרשות בעלה.

¹¹ וכדאי' **בגמ' בסוף נדרים** דבאשת איש איכא 'מים גנובים ימתקו'. וגם הקמ"ל שם הוא רק דהנואף אינו יודע זה וכדביארו התוס' שם, אבל ודאי דכ"ה האמת. וכן פירש"י במשלי שם (ט ז): "מים גנובים ימתקו - אין טעם ביאת פנויה כטעם אשת איש".

ז"ל בטעם שגדול המצווה ועושה דבכל מה שמחויב יותר יש יותר התגברות היצירה"ר". וכ"כ בשו"ת **אז נדברו** ח"א סי' נא וז"ל: "ובא"א אפי' מכוערת, או משום... או משום חומר האיסור גם היצר מתגבר וגורם נמי התפעלות המחשבה".

ולפ"ז י"ל כן גם לענין כיסוי הראש, דמטעם זה יש לא"א להוסיף בצניעותה ולהסתיר נוי שעה יותר מן הפנויה, דכיון דאשת איש חמור איסורה אף יותר משאר עריות וכנ"ל אות א', חומרת האיסור גורם שיהא בה יותר חשש הרהור¹².

נלסיכום: נתבארו עד כאן ג' טעמים: **א** - אשת איש חמור איסורה יותר משאר עריות, כיון שמיוחדת לבעלה, ועצם חומרת האיסור מחייב הרחקה יתירה מעיני זרים. **ב** - באשת איש יש יותר חשש הרהור משום דכבר באה לידי אישות ויצרא אלבשה. **ג** - באשת איש יש יותר חשש הרהור מחמת חומר איסורה].

ד. טעם נוסף מצאנו בזה בס' **מור וקציעה** להיעב"ץ סי' עה וז"ל: "אכן בפנויה בתולה אין שום איסור כלל אלא היתר גמור¹³, וכך נאה להן להיות להן היכר שעומדות

¹² **אמנם** לענין הדין הנ"ל עצמו דלא יסתכל באשת איש **אפילו מכוערת**, נראה בפוסקים דנקטו דלאו דוקא אשת איש אלא ה"ה לכל העריות, וי"ל דאמנם חיוב כיסוי ראש אינו אלא בדרגה חמורה של התגברות היצר שיש באשת איש מחמת חומר איסורה, וי"ל עוד דבא"א איכא ימים גנובים' לא רק מחמת חומר האיסור דבין אדם למקום אלא גם מחמת דשייכת לאחר דהיינו לבעלה והוי גנובים' כפשוטו וכלשון החינוך הנ"ל אות א' די'ש בזה צד גזל], אבל לענין הסתכלות די בהתגברות היצר שיש בכל איסור ערוה כדי לאסור אף במכוערת.

והוא דנקט בברייתא בע"ז שם 'אשת איש' אף דה"ה בכל העריות, צ"ל משום דזו הערוה המצויה, וכדברי **הספורנו** (שמות כ"ג) "לא תנאף - עיקרו **באשת איש שהוא היותר מורגל אצל עוברי עברה**", וי"ל משום דבימי קדם הבנות היו נישאות בגיל מוקדם ופנויה נדה לא היתה מצויה (כדלהלן אות ד'). וכ"כ **מהרש"א** סנהדרין צב, דאמרי' המסתכל בערוה קשתו ננערת, ופירש"י: "ד"א המסתכל **בעריות ראשת איש** קשתו גבורת ידו ננערת מתהלכת ומתמעטת", וביאר מהרש"א שם: "משמע ליה דבחד ערוה קמיירי והיא **אשת איש המצויה ושכיחא**". **וכן רש"י** בכ"מ לענין איסור הסתכלות נקט 'אשת איש' - ע"י ברכות כד. ד"ה לאסתכלי וד"ה שוק, ושם סא. ד"ה נודמנה וד"ה אחורי אשה, ובעירובין יח: ד"ה בנהר וד"ה ולא אחרי - אף דפשיטא דה"ה בכל עריות, וצ"ל כנ"ל דנקט הערוה המצויה. (אמנם י"ל עוד דנקט רש"י 'אשת איש' לאפוקי אשתו, והיינו דעיקר כוונתו 'אשת איש אחרי' ולא אשתו, והוצרך להדגיש זה משום דבגמ' שם הוזכרו איסורים אחרים שהם גם באשתו, בברכות כד. "באשתו לקי"ש", ובברכות סא. ועירובין יח: "אחורי אשה בדרך ואפי' היא אשתו"). ועוד מצינו כן לענין יחוד בע"ז לו: "יחוד דאורייתא **אשת איש**", (וכן ברש"י סנהדרין כא: ד"ה על היחוד, ויבמות מז: ד"ה אסיר - וע"י על"ג שם ולכא"א א"צ לדבריו ד"ל דנקט כ"ל הגמ' בע"ז וכחז"י בדבריו בסנהדרין), ופשיטא דה"ה בכל עריות, וכן העיר בחידושי **מהר"י שפירא** שם וז"ל: "הא דאמר יחוד דאורייתא אשת איש, **לאו דוקא אשת איש דה"ה כל עריות** דאית בהו לאו אסור להתייחד עמהן מדאורייתא". **וכן** בסנהדרין נה: גבי הא דתנן בת ג' שנים ויום א' חייבין עליה משום אשת איש, כי התוס' א' פירש דנקט דחייבים עליה **משום אשת איש וה"ה לכל עריות**". **ובכ"ז** צ"ל כנ"ל דנקט אשת איש דהיא הערוה המצויה].

¹³ אמנם היעב"ץ עצמו כ"כ רק לענין קלתה, דגילוי גמור ס"ל דגם לפנויה אסור וכדלהלן אות ו'.

להנשא, ואינה רשאה לנוול עצמה להיות עטופה כאבלה אלא קלועה ככלה". וכ"כ בשו"ת **מים רבים** שם וז"ל: "דאפשר שמה שהתירו הוא לנושאות חן בעיני כל רואיהן", ושם בסי' ל' נקט כטעם זה, ולכן אסר אף לארוסה, וז"ל: "דסוף סוף זיקת איש עליה ואין לה עוד צורך למצוא חן בעיני אחרים".

עוד יש להעיר, שבימי קדם היו הבנות נישאות בגיל מוקדם מאד כידוע, ולכל היותר בגיל 13 או 14, ונמצא שרוב רובן של הפניות לא היו אסורות באיסור ערוה. וכע"ז כי **במשנת יוסף** שם וז"ל: "ואולי דגילוי שער הבתולות נובע מכך שהשיאו אותן בילדותן, כתוס' קידושין מא. ד"ה אסור... וע"ז נשתרבב המנהג שגם ילדות גדולות ונערות ואפי' בוגרות לא כיסו שערן".

עוד יש שצינו בזה לדברי המפרשים בשמואל ב' פי"ג פסוק ב' "כי בתולה היא", **ופירש"י** "כי בתולה היא - צנועה בבית ואינה יוצאת לחוץ", **ובמצוד"ד** שם: "ומדרך הבתולות לשבת בית", **וברד"ק** שם: "ודרך הבתולות בישראל להיות צנועות בבית ולא תצאנה החוצה". וא"כ יתכן דלהכי לא נתחייבו הבתולות לכסות ראשן כי בטבען אין דרכן להיות מצויות בחוץ בין אנשים¹⁴, ומילתא דלא שכיחא היא.

[וכע"ז כי בשו"ת **מים רבים** סי' כח, דאף דמצדד דבאמת גם בתולות אסורות (וכדלהלן אות ו) מ"מ מלמד זכות על ערי איטליה שהקלו בזה וז"ל: "ואפשר לחפש זכות למנהג איטאליאה, דטעמא דאיסור פריעת ראש משום פריצות, וא"כ כיון שדרכן של איטאליאה רובא דרובא לישב בירכתי הבית כל כבודה בת מלך פנימה והאיסור הוא דוקא לילך בשוק¹⁵, לזה לא חשו למחות"].

נוע"ע **בחת"ס** נדרים ל: סד"ה ובחוקותיהם וז"ל: "ומנהג זה נהגו בזכרים ולא בנקבות שלהם, אדרבה אית בהו קפידא ביניהם שלא תלכנה בגילוי ראש לבית ע"ז, ע"כ לא החמירו אבותינו בגילוי ראש דנקבות פנויות". וע"ע בפירוש **רמ"ד וואלי** (תלמיד הרמח"ל) על שה"ש פי"ד פס' ג', שביאר בזה טעם ע"פ הסוד לחלק בין בתולה לבעולה].

¹⁴ ואף דהיום נשתנה הדבר ולא חזי הכי, מ"מ התורה דברה לפי דרך בנות ישראל שבימי קדם, דבאמת נהגו כפי הטבע האמיתי והפנימי של בנות ישראל דכל כבודה בת מלך פנימה.

¹⁵ עיי' להלן העי' 16.

ה. **וא"ת** דס"ס כיון דהשיער גורם הרהור ומכשול איך הותר לפנויה לגלותו, והלא גם לפנויה אסור להכשיל בני אדם.

י"ל ע"פ הנ"ל פרק ג', דהשיער אינו כשאר מקומות המכוסים דעצם הגילוי בהם מעורר הרהור ותאוה, אלא עניינו הוא דהוא דבר נוי ויופי באשה, ונוי זה בטבעו עלול לגרום להרהור, אמנם בודאי שהחשש בזה אינו באותה דרגה של גילוי מקומות המכוסים, אלא חשש קל יותר, ודרגה כזו של חשש גרימת הרהור ומכשול לא נאסרה אלא באשת איש ולא בפנויה, ומהטעמים שנתבארו לעיל: **א.** משום **דאיסור א"א חמיר טפי** ולכן צריכה צניעות גמורה למנוע גם חשש קל של מכשול שעלול לגרום לקירוב דעת, **ב.** משום **דבאשת איש יש חשש הרהור טפי** - או משום דכבר באה לידי אישות ויצרה אלבשה, או כיון דאיסורה חמור מתגבר היצר טפי ד'מים גנובים ימתקו', **ג.** **דפנויה כיון שצריכה למצוא חן כדי להינשא**, לכן הותר לה להתנאות בנוי השיער, משא"כ באשת איש דכבר אין לה צורך זה, לכן לא הותר לה להתנאות בנוי השיער בפני אחרים אלא רק בפני בעלה¹⁶.

אמנם גם פנויה לא הותר לה אלא הנוי הרגיל והפשוט של השיער מצד עצמו, אבל לא הותר לה לייפות ולתקן שיערה באופן כזה הגורם טפי להרהור ומכשול מצד צורת השיער ועיצובו, וכעין דברי המ"א בסי" עה דגם פנויה אינה מותרת לצאת אלא בשיער קלוע [או עכ"פ אסוף] אבל לא בשיער סתור¹⁷, וגם החולקים עליו י"ל דמודו בעיקר הדבר דאסור לה לתקן ולייפות שיערה באופן הגורם בודאי למכשול.

[ועי' בשו"ת **דברי ישראל** (למהר"י וועלץ אב"ד בודפסט) או"ח סי' לד שכ': "והן עתה כיון דהרהור אפילו בפנויה אסור מדאורייתא כנז"ל ושער באשה תאודה היא... ומה גם בזמנינו לגודל הפריצות שעושים פריצותא וע"פ רוב הם תלויים בשערה, שבעוה"ר גם רבות בנות ישראל נוהגין ג"כ לעשות פריצותא דא בחוטי שיער וא"כ ההסתכלות בשער פנויה בתולה הוי ערוה".

¹⁶ דמן התורה אין האיסור אלא ברשות הרבים אבל בבית ובחצר מותר, כמבואר בכתובות עב: וביאר **הריטב"א** שם וז"ל: "**כיון שאין שם רואין**", [וגם מזה מבואר כנ"ל בפ"א דטעם האיסור הוא מחמת האנשים הרואים, והיינו מחמת חובתה להצניע עצמה מעיני הרואים, וכ"כ **בתרומת הדשן** סי' י' (הנ"ל פ"א): "דודאי איסור גילוי הראש דהתם איננו אלא משום פריצות דגברי, והיכא דלא שכיחא רבים כגון בחצר אין קפידא"], ולרוב הפוסקים גם מדת יהודית מותר מעיקר הדין כנראה מפשטות הגמי' שם ומלשון הרמב"ם והשו"ע, אמנם לדינא עי' ביאר הלכה סי' עה שהביא דברי החת"ס שהחמיר בזה עיי"ש.

¹⁷ ועי' בזה בדברי מרן **הגר"ש וואזנר** זצ"ל, בסי' ידרשות שבט הלוי ח"א עמ' קמב, וז"ל: "וידוע דעת המג"א סי' עה דסתירת קליעת שיערה אסור אפי' בפנויה בשוק, אע"פ שאין בהם דין גילוי שערות דבשערות קלועות מותרות, מ"מ עצם הליכת סתירת שערות הראש הוא פריצותא דאסור גם בפנויות, והכי קבלו אבותינו ואבות אבותינו". וכ"כ גם בהקדמה לשו"ת שבט הלוי ח"א.

ועי"ע בשו"ת **וישב יוסף** (נדפס בירושלים שנת תרס"ה) יו"ד סי' א, שהשואל שם רצה להתיר גילוי ראש לנשים במקום שנהגו כן, והמחבר דחה דבריו, ובתוך דבריו כ': "ועוד, דאפילו אם נאמר דכבר נהגו בדבר היתר, כל שיש חשש שיבוא לידי איסור אינו מנהג... והי"נ דמגלין שערי לא פלטי מידי איסורא **שנכשלים ב"א שהן מייפות את שערותיהן בכל עת ומקשטות עצמן בתמרוקי הנשים** וה' הטוב יכפר"¹⁸. ומבאר דפשיטא ליה דאף לו יצוייר ובאופן שאין איסור בגילוי השיער, מ"מ להוסיף ולייפות השערות בודאי אסור משום דעי"ז נכשלים בני"א¹⁹.

1. **עוד יש לידע**, דבאמת אין הדבר מוסכם דפנויה אינה חייבת בכיסוי הראש, דהנה ל' **הרמב"ם** פכ"א מאיסוי"ב הי"ז **והטור והשו"ע** אה"ע סי' כא סי"ב הוא: "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש", אלא דהפוסקים הוכיחו דבתולה מותרת, ולכן ביארו ל' הרמב"ם והשו"ע בדרכים שונות, הב"ח והח"מ שם פי' דאיירי בפנויה בעולה, הפרישה והבי"ש שם פי' דאיירי באלמנה וגרושה, והמ"א בסי' עה פי' דגם פנויה אסורה בפריעה גמורה דהיינו בסתירת שיערה. אמנם יש שהבינו דברי הרמב"ם והשו"ע כפשוטם ואסרו גם לפנויות, והיו מקומות שאכן כך נהגו. עי' בזה **במור וקציעה** להעב"ץ או"ח סי' עה, **ובשיירי קרבן** על הירושלמי כתובות פ"ז ד"ה לחצר, ובשו"ת **מיס רבים** הנ"ל סי' כט, ובשו"ת **עדות ביהוסף** ח"א סי' כט סוף ענף ד', **ובשדי חמד** ח"ו ריש מערכת דת יהודית²⁰.



¹⁸ ועי"ע בסי' **יוסף את אחינו** (לרבי יוסף בהגר"ח פלאגי) מערכת האל"ף אות כד, וז"ל: "ועולם הפוך מדור המדבר דמצינו בנשים צדקניות דע"י השיער היו מרחיקים את האדם מן העבירה מלחטוא במחלוקת קרח. כאן בזמנינו זה עושים הנשים הללו בשיער עצמו לחטוא ולהחטיא את הרבים להיות בפרועי ראש בלי כסות כלל, דזאת גורמים חטא הרבים התלוי בשיער דמייפין עצמן בקישוטין רבים בפרועי ראש בכוונה מכוונת כדי שיהא עיני כל העם רואים וגורמים בסיבתם שיעשו עבירה ח"ו". ואף שאין לשונו ברור, נראה דכוונתו כנ"ל.

¹⁹ ויש שר"ל עדי"ז, דבאמת עיקר טעם חיוב הנשואה לכסות את שיערה הוא משום דיש בו הכח והאפשרות (פוטנציאל בלע"ז) לייפותו ולטאותו באופן הגורם למכשול (ועי' במקורות שהובאו לעיל פרק ב'), ומשום סייג לדבר הרחיקתה התורה מזה לגמרי שלא תגלה שיערה כלל, [ומצינו כה"ג בכמה וכמה **איסורי תורה** שטעמם משום סייג והרחקה ואכמ"ל, ועי' אבות דרבי נתן פ"ב], והרחקה זו לא נתחייבה בה אלא אשת איש דחמירא טפי, ומכל הטעמים שנתבאר לעיל. אמנם חידוש הוא זה.

²⁰ וראה בסי' **מפי האישי** עמ' קנו, דדודותיו של מרן הגר"ש"א זצ"ל הלכו בכיסו ראש גם קודם החתונה.

פרק ו'

טעות מוחלטת לומר שטעם חיוב הכיסוי הוא להיכר שהאשה נשואה

ישנם הטועים וסבורים כי הטעם לחובת כיסוי הראש הוא כדי להוות סימן היכר לכך שהאשה נשואה, "שיראו שהיא אשת איש". אמנם זו טעות מוחלטת, דטעם זה לא נמצא כלל באף אחד מן הקדמונים, לא בראשונים ולא באחרונים.

ובגמ' בכתובות עב (ששם מקור הדין) ובראשונים שם לא נזכר כלל דאיסור פריעת הראש הוא באשת איש דוקא ולא בפנויה. וביותר, דלשון **הרמב"ם והטור והשו"ע** הוא "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש", ונהי דהפוסקים הוכיחו דבתולה מותרת וביארו ל' הרמב"ם והשו"ע כ"א לפי דרכו, וכנ"ל כ"ז בפרק ה', מ"מ אילו היה טעם חיוב הכיסוי כדי שיהיה היכר שהיא נשואה ולא פנויה, פשוט דלא יתכן כלל לכתוב לשון כזו "אחת פנויה ואחת אשת איש".

הן אמת דבתשו' **חות יאיר** סי' קצ"ו (והובא **בפתחי תשובה** באה"ע כא ב) כ' דצריך שיהיה היכר בין נשואה לפנויה "כי מנהג בחורי ישראל הפריצים לנהוג קלות ראש עם הבתולות משא"כ עם הנשואות גדרו גדר ואין מי שנוהג קלות", אמנם גם הוא לא כתב ולא רמו כלל דזהו הטעם לחיוב כיסוי הראש, ואדרבה מסדר דבריו שם נראה לא כן, דאיירי שם בנדון האם שרי לקדש בתולה ע"מ לישאנה לאחר זמן, וע"ז כ' דאיך תלך בינתיים פרועת ראש והיא כבר אשת איש, ואפי' אם תתרצה להתכסות בכיסוי מיוחד לבתולות גם בזה עוברת על דת יהודית, ושוב הוסיף "ועוד יש לחוש לכמה חששות ותקלות כי מנהג בחורי ישראל הפריצים...", ומבואר דלא כ' זה אלא כחשש נוסף וצדדי, ולא כתב דלא הועילה בזה בעיקר חיוב הכיסוי משום דאכתי אין היכר שהיא נשואה.

סוף דבר, אין לנו כלל מקור ויסוד להמציא טעם חדש לחובת כיסוי הראש, כנגד הטעם המפורש בדברי רבותינו הקדמונים, דעצם פריעת הראש הוא פריצות לאשה [כנ"ל פרקים א' ב'ז], דנוי השיער גורם להרהור ותאוה וכמשנ"ת לעיל פרק ג', ולכן על האשה הנשואה להוסיף בצניעותה ולהסתיר מעיני זרים את הנוי המתוסף לה ע"י השיער.



כיסוי שאון מתקיים בו טעם החיוב

כ' **החת"ס** בתשו' יו"ד סי' רנד: "אכן קיי"ל כר"י דלא דריש טעמא דקרא להקל עליו, ופשוט דלעולם ניהוש לטעמא להחמיר אפי' לר"י, רק היכא שע"י הטעם נבוא להקל לא דרשי' טעמא". [וכי"כ בשו"ת **בית יצחק**, המובא לעיל פרק ד' עיי"ש]²¹.

ובגמ' ב"מ צ. גבי לא תחסום שור בדישו אמרי' "בעו מיניה מרב ששת היתה אוכלת ומתרות מהו, משום דמעלי לה הוא והא לא מעלי לה או דילמא...". וביאר **בתוס' הרא"ש** שם: "אפילו למאן דלא דריש טעמא דקרא... אבל הכא פשיטא דרחמנא לא אזוהר אלא לטובתה של בהמה, אי משום דמעלו לה אי משום דלא ליצטער", והיינו דכיון דפשיטא דאיי"ז אלא לטובתה א"כ פשוט דאם האכילה אינה לטובתה אין איסור לחוסמה. **ומבואר** מדבריו דהיכא דהטעם פשוט וברור, לכו"ע דרשי' טעמא דקרא²². [וכבר משלו בזה משל, למי שיכסה בור בכיסוי ניילון בטענה שבתורה לא כתוב אלא "ולא יכסנו" ולא דרשי' טעמא דקרא...].

ולפ"ז נמצא, דהמכסה ראשה בכיסוי שיש בו את אותו ההרהור שיש בשיער, ונמצא שאינה מוסיפה על ידו בצניעותה יותר מכשהיתה פנויה, וכ"ש ב"כיסוי" הגורם את ההיפך מזה - לא יצאה ידי חובתה, דגם זה אסור כמו גילוי הראש, לדעת החת"ס - משום דלחומרא לכו"ע דרשינן טעמא דקרא, וכן לדברי העל"י (הנ"ל בהע' 21) - דהיכא דאין מוציאים דין נגד משמעות

²¹ ועיי' משי"כ **הערון לנו** סנהדרין נד. וז"ל: "אם אדם חטא בהמה מה חטאה - לקמן בגמ' משמע דטעמים אלו עיקר הם, דפריך אי כותי הבא על הבהמה נהרגת וכן ישראל שבא שוגג וכן בקטן בן תשע, וקשה לי מנ"ל להוציא מסברא טעם למצות התורה וליילף מזה דין, והא אנן כר' יהודה ס"ל דלית ליה טעמא דקרא, וי"ל דלא אמרינן דלא דרשינן טעמא דקרא רק לענין שלא להוציא דין נגד משמעות הקרא. כגון גבי אלמנה לעיל דמשמעות הקרא בין עניה בין עשירה דהא אלמנה סתמא כתיב, ואי נדרוש הטעם משום שם רע זה לא שייך רק בעניה וא"כ ע"י הטעם נוציא הכתוב ממשמעו, בזה לא דרש ר' יהודה טעמא דקרא, אבל הכא דקרא לא איירי רק במזיד וישראל וגדול דהא מיתה כתיב א"כ מה שיהיה הטעם לא נוציא הכתוב ממשמעותו, רק דאיכא עדיין נפקותא לענין דינים שאינם במשמעות הכתוב, בזה כו"ע מודו דבכה"ג דרשינן טעמא דקרא". וכן מתבאר גם מדברי המשנה למלך ה' איסורי מזבח פ"ג ה"ח.

²² וכי"כ מהר"י ענגיל בעל **האתון דאורייתא** זצ"ל בס' 'גליוני השי"ש' ב"ב קנד. וז"ל: "ולא נתבאר מקור איסור ניוול המת, אולי מלאו דלא תלין נבלתו על העץ ילפי' נמי לאסור שאר בזיון המת וניוולו, דלאו דלא תלין משום בזיון המת וניוולו הוא... ואפי' למ"ד דלא דרשי' טעמא דקרא מ"מ כל שהטעם קרוב כזה לכו"ע דרשינן".

הקרא לכו"ע דרשי טעמא דקרא לענין ללמוד דינים נוספים שאינם במשמעות הכתוב²³, וכן לדברי תוס' הרא"ש - דהיכא שהטעם פשוט לכו"ע דרשי טעמא דקרא, לכאוי בנדו"ד חשיב שהטעם פשוט, דכן פירשו כל הראשונים והאחרונים שנחתו לבאר הטעם לאיסור זה.

וגם אם לא נאמר כן, מ"מ לכאוי פשוט ד"כיסוי" כזה הוי לכה"פ בגדר "נבל ברשות התורה", לדעת הרמב"ן קאי במצות עשה דאורייתא של "קדושים תהיו". **ועכ"פ** הא ודאי ד"כיסוי" כזה יש בו עבירה על רצון ה' וכוונתו במצוה זו²⁴. ועי' מש"כ מרן **החזו"א** זיע"א באגרותיו ח"ג אגרת קסה וז"ל: "שכל מצוות התורה וחוקיה ניתנו ללמוד מהן, מלבד פרטי מצוותן, את חפץ ה' מאתנו בהנהגתנו". [ושם בח"ב אגרת עג כ: "חובתנו שיהיו מעשינו מכריזים על קיום התורה ולפרסם קיומנו מצוותיה"].

וע"ע בדברי מרן **רבי אלחנן וסרמן** זצ"ל בקונטרס 'דברי סופרים' (נדפס בקוב"ש ח"ב) סי' א' אותיות יז והלאה, שהאריך לבאר דעלינו לקיים את רצון ה' גם אם אין ע"ז ציווי מפורש²⁵,

²³ וכההיא דאירי ביה העל"ג, דאף דקרא דהבהמה נהרגת איירי בישראל גדול ובמזיד, מ"מ י"ל דה"ה בגוי ובקטן ובשוגג, דיש בזה אותו הטעם. וכ"ה בנדו"ד.

וביותר דומה נדו"ד לדברי בעל האתון דאורייתא הנ"ל בהע' 22, דאף שהתורה לא הזהירה בפירוש אלא שלא להלין המת, מ"מ כיון דטעם האיסור הוא משום בזיון המת יש ללמוד מזה לאסור גם אופנים אחרים של בזיון המת.

²⁴ **זאת** מלבד לאו **דילפני עורי** דיש בזה, ככל דבר פריצות, דבדין כיסוי הראש גילתה לנו התורה דמכשול כזה בנשואה הוי פריצות ועליה מוטל למונעו. [וכעין דברי הגר"פ פערלא הנ"ל פ"א]. ובפרט אם מכסה ב"כיסוי" שיש בו חוסר צניעות גם לפניה שתלך כן, וכנ"ל פ"ה אות ה', ככה"ג בודאי שיש בזה משום לפני עור גם ללא קשר כלל למצות כיסוי הראש.

²⁵ ועיי"ש שהביא דברי **הרמב"ם** שבת פכ"ד הי"ב בטעם איסור מוקצה: "ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר קל וחומר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפניה לפינה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו **ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח**". וביאר **הקוב"ש** שם: "כוונתו דזהו נגד רצון התורה אף דליכא אזהרה מפורשת על זה".

וכעיי"ז כתב **הריטב"א** ר"ה לב: בשם **הרמב"ן** זצ"ל: "ברם צריך את למידע דכל מאי דאמרינן בכל דוכתא שבות דרבנן לאו למימרא שאין לנו שבות מן התורה כלל, דא"כ נמצאת שבת כחול מן התורה, שהחנניות פתוחות ואוצרות תבואה ויין, ומטלטלין חפצים מבית לבית דרך כרמלית, ומודדין ושוקלין ומונין, ואינו בדין שאסרה תורה הוצאה כגרוגרת והתירה העמל הגדול הזה, שא"כ אין זה יום מנוחה, אלא כך עיקרן של דברים, כי בכלל מ"ע של תורה לשבות ממלאכות יש לשבות מכל שבות דרך כלל שלא לעשות שבת כחול...".

ובאותו כד כ': "אף שידע בלעם היטב כי הליכתו לקלל את ישראל הוא נגד רצון ה', לא חשש ע"ז כ"ז שלא היה לו ציווי מפורש שלא לילך, וע"כ אמר לא אוכל לעבור את פי ה', פי דייקא, אבל רצון ה' לא היה חשוב בעיניו לעשותו וזוהי רשעותו".

ובספר חסידים סי' קנ"ג איתא: "ומצינו בתורה שכל מי שיכול להבין אע"פ שלא נצטווה נענש עליה, על שלא שם על לבו²⁶, שנאמר ויקצוף משה על פקודי החיל שרי אלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה ויאמר אליהם משה החייתם כל נקבה, ולמה לא ענו לו ו'למה לא צוית לנו? והלא לא אמרת לנו להמית הנשים?!' אלא שידע משה שהיו חכמים ובקיאים לדון קל וחומר: מה כנענים שכתוב בהם לא תחיה כל נשמה למען שלא ילמדו אתכם לעשות וגו' וכתוב כי יסיר את בנך מאחרי שמא יחטיאך להבא, אלו שכבר חטאו והחטיאו לא כ"ש שהיה לכם לדון קל וחומר".

ועוד מצאנו בפוסקים שביארו כן הא דאין מבטלין איסור לכתחילה, ועי' מש"כ **החת"ס** בתשו' חו"מ סי' כב ד"ה אמנם וז"ל: "ולענ"ד דלבטל יבש ביבש במינו ברוב אפי' באלף לכו"ע איסור דאורייתא הוא בלי ספק מהאי טעמא גופיה, דא"כ איך משכחת לכלב תשליכון ולגר אשר בשעריך תתננה ואכלה הלא כל א' יערבנו חד בתרי באופן שלא יכיר האיסור, ואין זה כוונת התורה".

ומהר"י ענגיל זצ"ל בעל **האתון דאורייתא** כ' בזה בספרו **בן פורת** ח"ב סי' ג' ד"ה עוד יש לי לדון (דף ז ע"ג) וז"ל: "דענין האיסור הוא מתורת הערמה, דמבטל איסור להתירו ע"י כך הו"ל מערים על דברי תורה, דענין הערמה אינו דווקא כשכוונתו היפוך מעשהו ודיבורו... רק גם זה נקרא הערמה מה **שעושה מעשה להפקיע כוונת התורה**, וכזה דביצה יג. במקדים מעשר ראשון בשבולים ע"ש ברש"י ד"ה קנסא דכ' על שהקדים וגרם להערים לעבור על דברי תורה שהמשנה סדר המעשרות עובר בלאו מלאתך ודמעך לא תאחר... והיינו דאף דמלאתך וגו' הוא רק אחר מירוח דחל חובת תרומה ומעשרות, מ"מ זה שהקדים בשבולים להפריש מעשר חשוב מערים על דברי תורה להפקיע כוונת התורה ע"י שמקדים בשבולים **לשנות כוונת התורה**, ובירושלמי חלה פ"ג ה"א על המשנה אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל כו' לא שנו אלא עראי אבל קבע אסור מפני שהוא מערים לפוטרה מן החלה כו', ושם ג"כ אינו הערמה של התחפשות הכוונה רק **עשיה בעלמא נגד כוונת התורה** שרצתה שתהיה הפרשת חלה מן העיסה וזה האוכל קודם לגלגל שעדיין לא הוטבלה הו"ל **מערים לבטל כוונת התורה**... וע"כ גם ביטול איסור חשוב הערמה על דברי תורה".

ושם בהמשך דבריו ביאר עוד בזה: "דהערמה אינה גזירה אטו דבר אחר, ואך דהוא ענין **שבעצמותו מגונה ומכוער מה שהוא מערים נגד כוונת התורה**".

²⁶ וכ"כ **בארחות חיים** מלוניל הלי יום הכפורים אות לה: "ונוכל ללמוד מזה שאפילו בדברים שלא נמצא בהם אזהרה מבוארת, **כשהשכל מורה עליהם יש לו עונש גדול אם לא ישמור מהן**". **וביעב"ץ** גיטין נח: כ': "מכאן נראה ברור, שיש עון שאינו מפורש ומבואר בשום מקום, והוא חמור ושנוי בעיני המקום יותר מעבירות חמורות להעניש הרבים בעבורו בשביל שאין חוששין לו כלל **עם היותו מתנגד לשכל**".

וראה עוד מש"כ ב'חידושי **הרמב"ם** מכת"י שנדפסו בראש ספר **מעשה וקח** על הרמב"ם²⁷, וז"ל: "בענין שביתת העבדים - ו**מי שיבין כוונת התורה וירדוף אותה**, לא ירבה לשעבד אותם ואפילו בדבר שהוא מותר, בשאיבת המים הרבים, והעבודה הגדולה שבה טורח וקושי, או לעורר אותם משנתם וכיו"ב, לפי שהוא יתברך אמר למען ינוח עבדך ואמתך כמוך... אמנם הכאת העבד או האמה ולייסרם בשבת הוא **מעשה הפתאים שלא יבינו מכוונת התורה אלא מה שהוא גלוי ממנה מאד**, והוא איסור גדול אצל מי שמבין כוונת התורה".

ובתנחומא ויגש וי איתא: "ארשב"י אמר הקב"ה לישראל **היו מכבדין את המצוות** שהן שלוחי ושלוcho של אדם כמותו, אם כבדת אותן כאילו לי כיבדתני", והמכסה בכיסוי כהנ"ל בודאי אינה מכבדת את המצוה אלא מבזה אותה חיו²⁸.



פרק ח'

הטעם שהתירו הפוסקים פאה נכרית

וכאן הבן שואל, אם איתא לכל הני מילי, א"כ היאך התירו הפוסקים פאה נכרית? [וגם הפוסקים האוסרים, רבים מהם אסרו מטעמים אחרים ולא מטעם זה].

ותשובת שאלה זו מבוארת בפמ"ג בסי' עה, דכתב **הרמ"א** שם בס"ב "וכ"ש פאה נכרית אפי' דרכה לכסות", פי' דמותר לקרות כנגדה, וביאר **הפמ"ג** בא"א סק"ה, וז"ל: "דפאה נכרית אפילו משערותיה התלושים **אין הרהור**". ואין לומר דכוונתו במקומות שרגילים בזה ולכן אין הרהור, דהרי קאי על דברי הרמ"א דמתיר לקרות כנגד פא"נ "אפילו **דרכה לכסות**", והיינו דאפי' אין רגילין בה מ"מ מותר, וע"ז ביאר הפמ"ג משום ד"אין **הרהור**", וע"כ כוונתו דמצד עצמה אין בה הרהור.

והביאור בזה הוא ע"פ משנ"ת לעיל פרק ג', דההרהור והתאווה שבשיער אינם משום עצם מראה השיער אלא מחמת הנוי שבו, והנה דבר פשוט הוא דהפא"נ שבדורות הקודמים לא

²⁷ ונדפסו גם בספר 'קובץ תשובות הרמב"ם ואגרותיו' - לייפציג תרי"ט, דף נג.

²⁸ זאת מלבד דיש בזה משום לאו דלפני עור כנ"ל הע' 24.

היתה נראית כפאה המצויה כיום, **וכפי שיכול כל אחד לראות** באלבומי התמונות הישנים, במשפחתו, שהפאות בדורות עברו היו שונות לגמרי מהפאות המצויות כיום, וא"כ נקל להבין, דהפא"נ שדברו בה הפוסקים היתה במראה גרוע ממראה השיער הטבעי, ולא היה בה את הנוי המיוחד שיש בשיער טבעי, וא"ש דברי הפמ"ג דבפא"נ "אינן הרהור".

ואף שכתב הפמ"ג "**אפילו משערותיה התלושים**", דהיינו אפי' פאה שנעשתה משיער של עצמה, אי"ז נוגע כלל לנדו"ד, דמ"מ אחר שנתלש השיער מאבד מחיותו ויפיו, וכמשי"כ בשו"ת **ישכיל עבדי** ח"ז אה"ע סי' טז אות ג': "**בניטל מגוף האשה דניטל ממנו נפש החיונית**". וא"כ י"ל דלקח זמן להכין הפא"נ מעת שנתלשו השערות, ואדהכי והכי איבד השיער את יפיו הטבעי.

ועוד, דמלבד מראה השיער עצמו, הלא עיקר נוי האשה שע"י השיער הוא מחמת צורת עמידתו וסידורו על הראש באופן המתאים, **וא"כ** גם אם תעשה פאה משערות עצמה שנתלשו, מ"מ אם לא תעשה הפאה באופן שהשערות יהיו מסודרות באותה צורה כפי שהיו בהיותן מחוברות לראשה, הלא פשוט דלא יהא לה בזה את אותו הנוי שהיה לה משערה כשהיה מחובר. **וכעת** הגע עצמך, אילו תחתוך את שערות בתך, וכי תוכל בעצמך להכין לה מזה פאה! והלא ודאי דמקצוע בפני עצמו הוא **עשיית הפאה מהשערות התלושות**, ומובן מאליו דנצרך לזה אמצעים חיצוניים כמכונות וחומרים וכד', וא"כ ודאי די"ל דבזמנם לא היו אמצעים אלו, עכ"פ לא באופן משוכלל כפי שיש היום. [וכ"כ בס' אום אני חומה ח"ב עמ' שמ עיי"ש].

ועי' **בשלטי גבורים** שהוא מקור ההיתר דפא"נ, שכי' בזה"ל: "ופירשו המפרשים כי פאה נכרית היא **מגבעת ידבקו בו שיער**..." [ומקורו בפיה"מ להרמב"ם], ומבואר שהפא"נ דאז לא היה בה "רשת" ולא "תפירה" ו"שזירה" כפי שעושים היום, אלא היתה זו "**מגבעת ידבקו בה שיער**", והדבר פשוט דאפי' תקח האשה שערות עצמה ותדבק אותם במגבעת, לא יהא לה עי"ז כלל את אותו הנוי שהיה לה ע"י שער הטבעי כשהיה מחובר לראשה.

[נעי"ע **בגמ' נזיר כח**: "ור"מ בפאה נכרית איידי דזוהמא לא ניחא ליה", וביאר **המאירי**: "מפני שאין הסירוק עולה בה יפה, והוא שאמרו איידי דמזדהמא לא ניחא ליה"].

וראה מש"כ **הגר"מ שטרנבוך** שליט"א בספרו **תשובות והנהגות** ח"ו סי' כב וז"ל: "וסיפר לי זקיני הגרש"ז פינס זצ"ל (שהיה מראשי הקהילה במינסק שהיתה עיר ואם בישראל), שבזמן שהתחיל להתפשט המנהג לילך בפאה נכרית **היו אלו פאות נכריות שלא היה בהם שום יופי כלל**, ושמשו רק ככיסוי לבד". [וראה עוד מדבריו להלן עמ' 26].

וראה גם בשו"ת **יצחק ירנן** (להרב יצחק שחיבר זצ"ל מארגנטינה) סי' קלב וז"ל: "זוכרני כי ב'חֶלְבֵי' בשנים כתקונן היו כל הנשים מכסות את ראשן במטפחות וכיוצא, למרות שהיה בנמצא פאה נכרית, אבל בצורה אחרת לגמרי ממה שנמצאת כעת, **כי היה כמו כובע ממש בלי יופי והדר כלל**".

ועיי בספר **יד הלוי** על סה"מ להרמב"ם, (לרב בשם רי"ש הורוויץ מאמריקה, נדפס בשנת תרפ"ז), מ"ע קעה (דף קמג), שכתב שם ללמד זכות על בנות ישראל שלא כיסוי כלל את ראשן נוחממי הזמן בטלו דבריו ויצאו נגדו בתקיפות רבה ואכמ"ל²⁹, ובתוך דבריו כתב בזה"ל: "ומעט מעט התחילו לפרוק מעליהן גם עול הפאה נכרית המזוהם והמסוכן, ולצאת בשוק פרועות ראש בשערותיהן הטבעיות... וכמה חששו רז"ל לתקנת בנות ישראל שלא תתגנו על בעליהן, ואיך נבוא אנחנו לכוף את בנות ישראל **ללבוש על ראשן פאה נכרית ולהפוך הודן למשחית**... ואם כל בנות ישראל זקנות וצעירות יהיו מוכרחות לכסות ראשן בפאה נכרית בשוק, נהיה לשמצה ולקלס בעיניהם וכפראי אדם שאינן מן הישוב...". ומתוך הדברים נמצינו למדים כיצד היתה נראית הפאה נכרית בימים ההם...

ובספר **דברי בן שלמה** (להג"ר בנימין זאב יעקובוון זצ"ל) עמי' שה, העתיק מכתב שכתב לתלמידו להוכיחו על כך שאשתו אינה מכסה את ראשה כראוי, ושם בתוך הדברים כתב: "ולזה שרמזת שקשה הוא לאשה לוותר על מעט היופי... לו יהי כרמיזתך: לפום צערא אגרא. דברים קשים יותר ויותר ממצוה זו קבלו עליהן הנשים הצדקניות שלנו... **מדוע לא יקריבו נשותינו את הגנדרנות על מזבח היהדות?**...". ומבואר בזה, שבאותה תקופה (בערך שנת תשט"ו) כדי לכסות את הראש היה צורך "לוותר על מעט היופי" ולהקריב את הגנדרנות.

עכ"פ, לפי כ"ז א"ש דברי הפמ"ג דבפא"נ "אין הרהור", והיינו דאין בה הרהור כפי שיש בשערה הטבעי כשהוא מחובר כברייתו, דבפא"נ דאז אכן לא היה בה כלל את אותו הנוי שיש לאשה בשערה הטבעי כשהוא מחובר כברייתו³⁰, וא"ש דהתירו הפוסקים פא"נ, דבפא"נ דאז

²⁹ עיי' משי"כ עליו בחריפות הג"ר אלי' קלאצקי זצ"ל בספרו 'דברים אחדים' אות מה, ועיי' בשו"ת רבבות אפרים (להג"ר אפרים גרינבלאט זצ"ל) ח"ו סי' תנט, שהעתיק שם קונטרס שלם בשם 'הררים התלויים בשערה' שכתב זקינו הג"ר יצחק גרינבלאט זצ"ל נגד דברי הספר הנ"ל.

³⁰ ואף אם נמצא בכמה פוסקים (בעיקר מהפוסקים האוסרים) שהפא"נ היתה נראית כשערותיה, י"ל דמ"מ היה זה כשיער שאינו נאה, ואף דגם שיער שאינו נאה אסרה תורה לגלות, מ"מ א"ש ע"פ הנ"ל פרק ד', דבאמת בשיער שאינו נאה ליתא לעיקר טעם האיסור, ולא נאסר אלא משום דלא פלוג רחמנא ודיני התורה

שפיר התקיימה בה המטרה של מצוות כיסוי הראש, להצניע את הנוי המיוחד הנוסף לאשה ע"י השיער, ובכך להוסיף בצניעותה של האשה הנשואה.

וכה דברי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם חמיו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, כפי שהובא בספר החדש 'אלא ד' אמות' (הנהגות מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א - מרשימות נכדו, בצירוף תמונות) פרק פ"ו סי"ג (עמ' שיד), וז"ל: "עוד אמר פ"א: **חמי אמר שפאות שגורמות הרהור כמו³¹ שיער טבעי³² אינן בכלל ההיתר של הפמ"ג**".



פרק ט' - לקט מדברי גדולי ישראל בענין פאות זמנינו

מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל

"י"א חשון תשס"ט - אמרתי לרבינו: כל העולם רועש מדברי הסבא כנגד הפאות הנכריות של ימינו. התקשרו נשים מודרניות לשאלו. ואמר רבינו: לא מדברים רק ממודרניות, מדברים גם על הבני תורה. ובתוך הדברים אמר רבינו: הולכות עם פאות ארוכות עד פה - והצביע רבינו על כתיפיו. ושאלתי לרבינו: האם הבעיה היא רק הפאות הארוכות? והשיב רבינו: לא, כל המראה של זה - זה פריצות."

(ספר 'מפי האיש' - מאת נינו הגר"מ ישראלזו שליט"א - עמ' קנז)

"כל הנדון הוא אם הולכים כמו הפאות שלפני מאה שנה, זה בודאי מותר, ואפילו קצת יותר יפה, אבל שלא יהיה כמו שהולכים היום. כל אלו שהולכות היום "כמו שצריך" - זה נראה כשיער שלה לגמרי, בודאי שזה אסור, את זה אף אחד לא התיר."

(תרגום מאידיש. נאמר בשיעורו - כ"ט תשרי תשס"ט. ניתן לשמוע בקול הלשון: 03-6171111-1-2-1-2-6-58-6666)

נאמרו ע"ד הרוב והמצוי, וממילא בפא"נ הנראית כשיער שאינו נאה אין לאוסרה משום טעמא דקרא, ואף אין בה עבירה על רצון ה' וכוונתו במצוה זו. [וראה סברא זו בנושא אחר בס' 'טעם ריבית' קו"א סי' ב'].

עוד יש לבאר ע"פ מה שהובא לעיל הע' 19, דיתכן (אמנם הוא חידוש) דעיקר נוי השיער הוא באופן שמתקנים ומייפים אותו, דבאופן זה גורם טפי להרהור ומכשול, ומה שאסרה תורה לגלותו כלל זהו משום דכיון שיש בו הכח והאפשרות לתקנו באופן זה לכן הרחיקתה התורה מזה לגמרי, וא"כ בפא"נ שאינה מעוצבת כלל ואינה מתוקנת ומיופה מעבר לנוי המינימלי של השיער הפשוט שפיר י"ל דליתא בזה לעיקר טעם האיסור. **אמנם** לפ"ז שוב יש לדון ולומר, דכ"ז בימיהם שכל הפא"נ היו כן, משא"כ כשנשתכלל הדבר ומצוי לעשות פאה המתוקנת ומעוצבת באופן דאיכא טפי חשש הרהור, תו הדר דינא דבכל פא"נ איתא לטעמא דאיסורא להרחיק לגמרי מדבר שיש בו האפשרות לזה ודו"ק, דהא עינינו הראות דאכן היתר הפאה גורם שנשים יתקנו הפאה בתכלית הנוי והיופי ובאופן דעלול טפי לגרום להרהור ומכשול, וא"כ ודאי י"ל דשוב בכל פאה איתא לטעם האיסור דיש להימנע מכך משום הרחקה, דגורם לבוא לידי פריצות.

³¹ וכ"ש בפאות הגורמות הרהור **יותר** משיער טבעי.

³² היינו כמו שיער טבעי המחובר לה כברייתו, ואינן כפא"נ דאיירי בה הפמ"ג שבה אחר שנתלש השיער אבדה חיותו וצורתו ושוב לא היה בו את הרהור שהיה בו כשהיה מחובר לראשה, וכמשנ"ת לעיל.

מִרְן הַגֵּרִישׁ? אוֹיֶעֶרְבֶאָךְ זצ״ל

"אני מוכרח להגיד, שמעתי מהראש ישיבה ר' שלמה זלמן אויערבאך שיהיה בריא [זצ״ל], לפני שלושים שנה, כשדיברנו על פאה, הוא אמר לי אז כך: לפני חמישים שנה, אם היתה אחת באה לירושלים עם פאה היו סוקלים אותה באבנים, ואז - הוא אמר - אפילו עיור היה רואה שזה פאה, כמו קש זה היה, והיום - נכנסים אצלי ואני לא יודע אם זה כך או כך, אצלי זה מאוס מאד, כי זה כמו שאדם אוכל בשר כשר ומשתדל בכל האופנים שיראה טריפה. רוצים לקיים מצות כיסוי ראש, ועושים את כל ההשתדלות והטעדיקי שיראה לא מכוסה, לכך זה אצלי מאוס מאד, אבל אל מי נדבר... אלו היו דבריו".

(הגה"צ רבי דן סגל שליט"א - נאמר בכנס בבני ברק - סיון תשנ"ה. מובא בחוברת 'מי ירפא לך' - דברי חיזוק והתעוררות בנושאים שונים - תמוז תשנ"ה - עמ' קעד)

"וכבר העדתי עדות נאמנה אשר כן היה דעתו ורצונו של אאמו"ר גאון ישראל זללה"ה אשר נשי ישראל יכסו ראשן במטפחת. וגם ראיתי בעיני צערו הגדול של אאמו"ר זללה"ה על הפאה ה"נכרית" שנתפשטה בקרב שלומי אמוני ישראל, ה' ירחם".

(מתוך מכתב בנו מרן)

הגר"ש אויערבאך זצ״ל - סיון תשס"ד)

"והרחיב פעם הדיבור על מה שנמצא לפעמים שנוהגין היתר בדבר מסוים על סמך הוראה מדורות שלפנינו, בעוד שהמציאות נשתנתה מאז וייתכן מאד שכבר אין טעמי היתר שייכים".

(הליכות שלמה - תפילה, עמ' יא - בנושא אחר)

"כמה נצטער אותו צדיק מרן הגר"ש אלישיב בנושא הפאות שהשערות דומה כטבעי, וטוב ויפה המאמר הנ"ל להתעורר ולחזור כפי אשר דורש דת יהודית".

(הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א - בהסכמתו למאמר 'דברים נכוחים למבני דעת' - אלול תשע"ב)

"עדיף לבישת מטפחת על פאה, כי פאה נכרית הלא היא מחלוקת בעיקר ההלכה, אבל מטפחת זה גלאט. והוסיף רבינו, שפאות של היום גרועות יותר, ופאות הרגילות של זמנינו (הדברים נאמרו בשנת תשנ"ו) אשה צנועה תחמיר בזה".

(ספר 'אשרי האישי' - פסקי מרן הגר"ש אלישיב זצ״ל, ח"א עמ' עט)

מִרְן הַגֵּרִישׁ וּוְאָזְנֵר זצ״ל

"איזה זיוף הוא זה שמכסים השערות בפאה נכרית כזאת שמגרה היצרים יותר משערות עצמן, איזה זיוף הוא זה! (מדבריו בכנס התעוררות בשנת תשנ"ג - הועתק מהקלטה)

"ופשוט אצלי כי פאות נכריות המודרנים בזמן הזה (תש"ג) הם בגדר 'עוברת על דת יהודית' לצאת כן ברחובות קריה בלי כיסוי ראש, והא ראייה שאינו דת יהודית - דהא גם הגויות בזמן הזה הולכות כן לשם נוי שלהם, אם כן מה דת יהודית בזה, ונתקיים בדרך מליצה 'פאה - נכרית'".

(שו"ת שבט הלוי ח"ב בהקדמה, אות כה)

מִרְן הַגֵּרִישׁ מִשְׁטֵרְנִבּוּךְ שְׁלִיט״א

בדרשת שבת הגדול תשע"ח עורר על הנושא, והביא דברי זקינו על מראה הפאות בעבר - כמובא לעיל עמ' 23, ואח"כ הוסיף:

"והיום בעוה"ר כשכבר היא כלה מוציאה אלפי דולרים להשיג סוג פאה שבולט ביופיו ומושך להסתכל ע"ז, ותחת שהפאה מיועד לכסות יופי השוער, נעשה סיגור קטיגור, שהפאה גופא עשויה ליופי ומושך להסתכל בה, וזהו פתח להרהורי עבירה ואבי אבות הטומאה".

עוד שם: "וכששאלתי את פי הגאון דבריסק זצ״ל אם יש לו איזה דקדוקים בענין פאה נכרית, אמר לי בקיצור: שלא לשנות כלום מהפאות שהלכו אמותינו".

שלא יצאו שערות...

אחת העילות להצדיק כביכול את חבישת הפאה, הינה הטענה הרווחת כי במטפחת מצוי שיוצאות שערות, ולכן יש להעדיף את הפאה המכסה את כל השערות. ובאמת, כאשר מדובר על פאות זמנינו, כל בר דעת יכול להבין את הגיחוך שבטענה זו, אך מ"מ נביא בקצרה מספר ידיעות שיש לקחתם בחשבון כאשר באים להשתמש בתירוץ זה.

א. איתא **בברכות כד**. "אמר רבי יצחק טפח באשה ערוה... א"ר ששת שער באשה ערוה", וכי **הרשב"א** שם וז"ל "והא דאמר ר' יצחק אוקימנא באשתו ולק"ש... אבל פניה ידיה ורגליה, וקול דיבורה שאינו זמר, ושערה חוץ לצמתה שאינו מתכסה, אין חוששין בהם, מפני שהוא רגיל בהם ולא טריד". והביאו **הב"י** או"ח ריש סי' עה, וכן פסק **הרמ"א** להלכה שם בס"ב. וביאר **המ"ב** סק"ד [בשם החת"ס בשו"ת או"ח סי' לז]: "ר"ל שמלבד כובע שעל ראשה יש לה צמת, והוא בגד המצמצם השיער שלא יצאו לחוץ, ואותו מעט שא"א לצמצם ויוצא מהצמת, ע"ז מיקל הרשב"א".

ב. ובשו"ת **מהר"ם אלשקר** סי' לה האריך להתיר לגלות השיער שחוץ לצמתו, והביא דברי הרשב"א הנ"ל ועוד ראשונים, ויש מן האחרונים שהבינו בדבריו שכוונתו להתיר גם לצאת כן לרה"ר. ובשו"ת **צמח צדק** אה"ע סי' קל"ט האריך לחלוק על מהר"ם אלשקר, וכי דהרשב"א איירי רק בביתה ולק"ש ולא לצאת כן לרה"ר. **אמנם** מלשונו של מהר"ם אלשקר מבואר שגם הוא לא נתכוון להתיר ברה"ר אלא רק בתוך ביתה, וכ"כ בדעתו הרבה אחרונים, עיי' קונטרס **מבעד לצמתך** (להגר"נ גשטטר זצ"ל, נדפס בספרו שו"ת 'להורות נתן' סוף חלק ה') פ"ח שהאריך בזה, והביא דכ"כ בס' מנוחת משה וס' פרדס הבינה וס' לב העברי. וגם הצמח צדק בעצמו כ"כ בחידושים על הש"ס ברכות פ"ג מ"ה.

ג. **אמנם** מדברי **המשנה ברורה** מבואר דנקט דהיתר זה שכי' הרשב"א בשערות היוצאות חוץ לצמתו נאמר לא רק לגבי ק"ש אלא גם לצאת כן לרה"ר³³ [דומיא דפניה וידיה וקול דיבורה שהזכיר הרשב"א בחדא מחתא], דהנה **בשו"ע** או"ח סי' ע"ה סי"ב כ"י: "שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו", וביאר **המ"ב** בסק"י: "ואפי' אם דרכה לכסותו רק בשוק ולא בבית ובחצר, מ"מ בכלל ערוה היא לכו"ע אפי' בבית, ואסור שם לקרות נגדה אם נתגלה קצת מהן", ומקורו ב"ד אפרים. ומבואר בדברי המ"ב, דשיער

³³ והמ"ב לשיטתו ביאר כהחת"ס דאיירי ב"מעט שא"א לצמצם ויוצא מהצמת", ולא כמהר"ם אלשקר שדן על "הנשים שנהגו לגלות שערן מחוץ לצמתן להתנאות בו", שזה הותר רק בביתה.

שהדרך לכסותו בשוק הוי ערוה לק"ש גם אם הדרך לגלותו בבית, וא"כ שיער שחוץ לצמתן שאינו ערוה לק"ש ע"כ דגם בשוק מותר לגלותו.

ואין לומר דהמ"ב איירי דוקא בעיקר השיער דחמיר טפי דאסור מה"ת, ולכן אפי' אם הדרך לכסותו רק בשוק הוי ערוה לק"ש, משא"כ בשערות שחוץ לצמתן דקיל טפי י"ל דאף שבשוק הדרך לכסותו מ"מ כיון שבבית הדרך לגלותו אינו ערוה לק"ש, **דהא** בעיקר השיער דעת המ"ב דאפי' אין דרכה לכסותו כלל אפי' בשוק מ"מ הוי ערוה לק"ש, כמבואר בהמשך דבריו שם³⁴, **וא"כ** ע"כ דדברי המ"ב שאפי' אם דרכה לכסותו רק בשוק ולא בבית ובחצר מ"מ הוי ערוה לק"ש הם נפק"מ רק לענין שיער הבתולות ושיער היוצא חוץ לצמתן³⁵.

וכן בסקי"ג כ' **המ"ב** דבשערות שחוץ לצמתן "מותר לקרות בזה אפי' נגד אשה אחרת, **דכיון דרגילין בהם** ליכא הרהורא", ומבואר דמותר לגלותו גם ברה"ר, דאליכ איך יהיו אנשים אחרים רגילין בהם.³⁶

וכ"ז מצד עיקר הדין, אמנם **בזוה"ק** החמיר שלא תיראה אפילו שיערה אחת, כמובא לשונו להלן. ובשו"ת **חתם סופר** או"ח סי' לו כתב דאמנם במקום שנהגו להקל ולגלות השערות שחוץ לצמתן אי"ז ערוה, אך בארצותינו שנהגו כהזוהר שהחמיר בזה מנהג עוקר הלכה ואיסור גמור הוא.³⁷ **אמנם במ"ב** נראה דלא פסק כן, דבסקי"ד הביא דברי הזוהר וסיים "וכתב המ"א

³⁴ וז"ל: "ודע עוד, דאפי' אם דרך אשה זו וחברותיה באותו מקום לילך בגילוי הראש בשוק כדרך הפרוצות, אסור... כיון שצריכות לכסות השערות מצד הדין [ויש בזה איסור תורה מדכתיב ופרע את ראש האשה מכלל שהיה מכוסה] וגם כל בנות ישראל המחזיקות בדת משה נזהרות מזה מימות אבותינו מעולם ועד עתה, **בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן**" עכ"ל.

³⁵ שלדעת המ"ב ע"ז קאי השו"ע במשי"כ "שדרכה לכסותו", וכדסיים שם המ"ב וז"ל: "ולא בא למעט רק בתולות שמותרות לילך בראש פרוע, או כגון שיער היוצא חוץ לצמתן, שזה תלוי במנהג המקומות, שאם מנהג בנות ישראל בזה המקום לזוהר שלא לצאת אפי' מעט מן המעט חוץ לקישוריה ממילא בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן, ואם לאו מותר, דכיון שרגילים בהן ליכא הרהורא וכדלקמיה".

³⁶ ודוחק לומר משום דבתוך הבית מגלה גם בפני אחרים.

³⁷ וסיים שם החת"ס: "ויש לחוש לרביצת האלה האמור בזוהר הנ"ל, ומי שחפץ בברכה ירחיק ממנו".

אמנם יש לציין לדברי **מרון הגרי"ש אלישיב זצ"ל** בזה, כפי שכתב בשמו תלמידו המובהק הגרמ"מ קארפ שליט"א, במכתבו שנדפס בקונטרס 'דעת רבותינו' (ב"ב תשנ"ח), וז"ל: "דעיקר המנהג איסור שכתב החת"ס שקבלו בשערות יוצאות חוץ לצמתן הוא מלפנים או מאחור, **ומהצדדין שקשה**

דראוי לנהוג כהזוהר", ומשמע דאינו אוסר מדינא³⁸. ואף שבבה"ל שם הביא דברי החת"ס הנ"ל, עיי"ש דנראה שהביאם רק לענין לכסות ראשה גם בביתה, ולא לענין שערות היוצאות חוץ לצמתן.

נמצא דדעת המ"ב דמעיקר הדין מותר לצאת בשערות שחוץ לצמתן³⁹, [והיינו בשערות הצדעים ובמעט שא"א לצמצם⁴⁰ ולהכניסם בכיסוי⁴¹], אלא דראוי לנהוג כהזוהר שהחמיר בזה.

ד. והנה דברי הזוהר שהובאו במ"ב מקורם בזה"ק פ' נשא דף קכה.: והמעין יראה דיש שם שתי מימרות נפרדות בענין זה, וישנו חילוק גדול בין הדברים. דבמימרא השניה כתוב כך: **"אמר רבי יהודה**, שער א דרישא דאיתתא דאיתגליא, גרים שער א אחרא לאיתגלייא, ולאפגמא לה, בגין כך בעיא איתתא דאפילו טסירי דביתא לא יחמון **שער א חר מרישא**", והיינו שהקפידא היא מצד השיער בעצמו.

יותר להתכסות לא דברו מזה החת"ס ושאר פוסקים, ומחמירין בזה רק לכתחילה ולא בתורת מנהג איסור". [אמנם יל"ע בזה טובא ואכמ"ל]. **וכע"ז** מבואר גם בספר 'אשרי האישי - פסקי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, או"ח פרק ט"ז ס"ג, [בשם 'כתבי אבני ישפה' - הג"ר ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל], וז"ל: "רבינו אמר, **שהשער שבצדעים לא נכלל במה שנהגו להחמיר כחת"ס**".

ובדרך אגב יש להעיר, שהחת"ס בהגהותיו לשו"ע או"ח סי' עה אוסר גם פאה נכרית, וכן הצמח צדק בברכות שם בסוף דבריו מצדד לאסור.

³⁸ ואפשר שהיה חילוק במנהג בין מקומו וזמנו של החת"ס למקומו וזמנו של המ"ב ואכמ"ל.

³⁹ אא"כ נהגו באותו מקום להחמיר בזה. ואמנם רבים פסקו להחמיר בזה בכל מקום [וכנ"ל אות ב'], אך היות וישנם המשתמשים בדין זה כתירוץ לחבישת פאות הדור הצעיר המנוגדות לחלוטין לדרכי הצניעות ולמהותה וענינה של מצות כיסוי הראש, באנו בזאת רק להעיר שיש לקחת בחשבון דדעת המ"ב להקל בזה מדינא.

ועי"ע בספר 'חוט שני' - פסקי מרן הגר"נ קרליץ שליט"א, הל' נדה סי' קצה ס"ז, וז"ל: **"שערות השכיחות שיוצאים מן הצדדים מן הכיסוי ראש**, הוי בכלל שערות היוצאות חוץ לצמתה, דמעיקר הדין אין איסור בזה, אלא דאיתא בהשו"ע שם (צ"ב ואולי כוונתו למ"א ומ"ב בשם הזוהר) דמשום הנהגה יש לכסותם".

⁴⁰ אך אין ללמוד מכך שום היתר לגלות בכוונה שערות שיכול הכיסוי לכסותם כגון בגובה הראש מעל המצח וכד'.

⁴¹ והיינו בכיסוי טוב, לאפוקי סוגי 'בנדנה' ושאר כיסויים שונים ומשונים הנוגדים לחלוטין את דרכי הצניעות.

אמנם במימרא הראשונה, ששם נמצאת קללת העניות והבנים, כתוב כך: **"אמר רבי חזקיה... ואתתא דאפקת משערא דרישה לבר לאתתקנא ביה,** גרים מסכנותא לביתה, וגרים לבנהא דלא יתחשבון בדרא..."⁴², ומבואר דקללה זו נאמרה רק על המוציאה משערותיה "לאתתקנא ביה", כלומר להתייפות ולהתקשט בהם, [ולא על שערות בודדות שא"א לצמצם ואדרבה פעמים שמקלקלות את היופי], וסיים שם הזוה"ק **"זכ"ש חציפותא אחרא"**, ומבואר מזה דדברי רבי חזקיה אינם מתייחסים לשיער מצד עצמו אלא לחציפות והפריצות שבהתקשטות בו, וא"כ איך יעלה על הדעת "להחמיר" ולהמלט מקללה זו ע"י פאות זמנינו, שכל מהותן וענינן הוא "לאתתקנא ביה" באותו קישוט ממש!! היש לך "חציפותא אחרא" יותר מזה?!

[ואיתא עוד **בזוהר** חדש שיר השירים (ד"ה פתח ר"ש ואמר הגידה לי וכי, דף נה/יז: פו/ע: - משתנה בין המהדורות): **"מכאן דלא תתחזי איתתא בקישוטהא ובתיקונהא בר כד איהי בבעלה"**, (כלומר: שלא תיראה אשה בקישוטה ובתיקונה אלא כשהיא אצל בעלה), ובזאת אין חולק שפאות הדור הצעיר כל מהותן היא "קישוטהא ותיקונהא", ונמצא שביציאה לרחוב בפאות זמנינו עדין לא נצא ידי חובת הזוהר, דגם זה אסור (גם) ע"פ הזוה"ק].

ה. ונביא בזאת את לשונו של היצמח צדק, מראשי האוסרים שערות שחוץ לצמתן, באחד המקומות שכתב את האיסור (שער המילואים שו"ת סי' מה): **"אבל לגבי אחרים אין זה שום היתר, ונקטי' כפשטא דגמ' שער באשה ערוה וצריכה להזהר ולכסות כל שערה, שהרי זהו ערוה ותאוה ואין תעורר תאוה לבני אדם..."**, ומעתה יוכל כל בר דעת להבין, כי לצאת לרה"ר בפאות הדור הצעיר בכדי שלא לעורר תאוה לבני אדם ע"י מעט שערות שחוץ לצמתן שא"א לצמצם, הרי זה כמו לנסות לכבות שריפה בנפט...⁴²

⁴² וכע"ז מבואר ג"כ בדברי מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל, **בישבת הלוי** ח"ה סי' טז אות ב', שכי' שם דיש להחמיר כחת"ס, והוסיף: **"אבל אם קרה שאשה יש לה צמיחה גם מלמטה לאוזן, במקום שלאנשים כבר יצא מגדר פאות הראש וצדעים ונכנס בגדר מקום הזקן, בהא לא קאמרי גאונים הנ"ל, כיון שעיקר הצמיחה משם, ואין שערות האלו בגדר 'שערך כעדר העזים' שמדבר משערות שהן גורמות יצר ולא הנ"ל"**. ומבואר, שהאיסור בשערות היוצאות חוץ לצמתן הוא מחמת שהן "גורמות יצר", וא"כ אין לך חוכא ואיטלולא גדול מזה, "להחמיר" ולהימנע מגילוי שערות אלו ע"י חבישת פאות זמנינו, ה"גורמות יצר" פי כמה וכמה מאותן שערות.

1. **עוד יש לציין**, שכאשר נשאל **מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל** על כך שבמטפחת מצוי שיוצאות שערות, השיב **"מנלן דבפאה אינו כן"**⁴³. ואכן רבים מעידים על כך מן הנסיון, שגם בפאה מצוי מאד שמתגלות שערות⁴⁴, אלא שאין מבחינים בכך מחמת המראה הטבעי של הפאה⁴⁵.

2. **על כן**, אף שבודאי ראוי להחמיר ולכסות השערות שחוץ לצמתן, וי"א שהוא חיוב מדינא, הבה נחדל מלרמות את עצמנו⁴⁶ ולהשתמש בזה כתירוץ לחבישת פאות זמנינו⁴⁷ המהוות סתירה גמורה למהותה של מצות כיסוי הראש, ובזאת ניפול מן הפח אל הפחת, אלא נשכיל למצוא לכך פתרונות אחרים, אמיתיים ונכונים.

⁴³ כ"כ בספר 'אשרי האישי' (הני"ל בהע' 37) שם ס"ב וז"ל: **"נשאל רבינו הרי מצוי שיוצאות קצת שערות במטפחת, והשיב דמנלן שבפאה נכרית אינו כן"**.

ועוד שם: "והוסיף, שאף אם יהיה כן שהמטפחת זוה ולא הפאה, מ"מ מטפחת עדיף, כי בדרך כלל מזה שמתגלה מהמטפחת הוא רק השערות שבצדדים, שזה רק חומרא, אבל פאה נכרית הוא מחלוקת בעיקר ההלכה. וסיים שהאומרים שפאה נכרית עדיפה על מטפחת הם דברים בטלים". עכ"ל. [ומקור כ"ז ממכתב תלמידו הגרמ"מ קארפ שליט"א, הני"ל בהע' 37].

והנה מרן הגרי"ש זצ"ל אמר כן גם בנוגע לעצם חבישת פאה נכרית, ומחמת מחלוקת הפוסקים שבה, אבל במאמר זה עיקר כוונתנו לבאר, שגם אם לא נאמר כן, אלא נאמר דאף שנחלקו הפוסקים בעיקר חבישת פאי"נ מ"מ כיון דנקטי להקל בזה יש להעדיף פאי"נ המכסה כל הראש יותר ממטפחת שאינה מכסה הכל, מ"מ כ"ז אינו שייך אלא בפאות הישנות, אבל בפאות החדשות שבזמנינו בודאי דלא שייך להעדיפם על מטפחת "כדי שלא ייצאו שערות". ועי' להלן הע' 47.

⁴⁴ ובפרט בפאות זמנינו, שאינן יציבות כפאות של פעם, אלא גמישות ומתנועעות. ובפרט בפאות הנחשבות ליותר "צנועות", שאינן מכסות את הפנים וכו'.

⁴⁵ ולא יאומן כי יסופר מה שנשמע לאחרונה, אשר מורות חשובות בסמינרים חשובים אף מורות לתלמידותיהן כי הפאה עדיפה על המטפחת שכן בפאה גם אם יוצאות שערות אין הדבר ניכר..., תצילנה האזניים משמוע דברי הבל שכאלו (ופשוט שכל הסיבות להחמיר בשערות שחוץ לצמתן קיימות גם בפאה, ואי"צ להאריך). ונראה, שמעשה זה יש בו כדי ללמד על הכלל כולו, שכל השימוש בתירוץ זה אינו אלא דמיון ורימוי עצמי, הנובע מההתעקשות להצדיק בכל מחיר את ההנהגה המקובלת "אצלנו", תהיה מה שתהיה.

⁴⁶ נבדוק את עצמנו, האם גם למכולת ולריקון האשפה אנו "מקפידים ומחמירים" לצאת אך ורק עם פאה, או שמא רק למקומות בהם חשוב לנו "להיראות טוב"?

⁴⁷ ומשכ"כ מרן הגר"ח שליט"א בכ"מ בשם מרן החזו"א זצ"ל, הנה ידוע הדבר שהפאות שהיו בזמן החזו"א למכוערות תחשבה אם נעמידן ליד פאות זמנינו (שאל זקנותן ותאמרנה לך), מה גם שפאות דורנו (גם ה"צנועות") הולכות ומתדרדרות, ולא הרי ה"צנועות" של תשס"ח כ"צנועות" של תשע"ח, ואותן פאות שלפני שנים לא רבות היו נחשבות לפאות פרוצות שאין מקומן במחנינו - הפכו כיום ל"פאות צנועות", ומי יודע עד היכן עוד יורחבו גבולות ה"צנועות"... וכשכך הוא המצב הרי"ז נידון אחר לגמרי, שיש בו שיקולים נוספים שלא היו בעבר, ובנידון זה אין לנו שום שמועה מהחזו"א.

